Agentschap
Onroerend
Erfgoed

PARTICIPATIEPLAN

Onroerenderfgoedrichtplan
Hoogstamboomgaarden in Haspengouw

ANSE KINNAER (OE) I.S.M. MARC DE BIE (OE), VALÉRIE EVERS (OE), FRANCIS TURKELBOOM (INBO), ILSE SIMOENS (INBO), DIETER MORTELMANS (INBO), AN DIGNEFFE (RLHV), TINE RIJVERS (RLHV), LIES MESSELY (ILVO) EN ONDERSTEUND DOOR MICHIEL NUYTTEMANS (TREE COMPANY) & JIM BAETEN (TRIZONE)

Vlaanderen
is erfgoed

INHOUD

1 HET PARTICIPATIEPLAN: DE SAMENVATTING VAN EEN DYNAMISCH PROCES 5
2 EERSTE FASE PARTICIPATIEPLAN (SEPTEMBER 2017) 5
2.1 E-PLATFORM 6
2.2 PARTICIPATIEPLAN 07/09/2017 6
2.3 PARTICIPATIE IN HET WAARDERINGSONDERZOEK (2017-2018) 7
3 TWEEDE FASE PARTICIPATIEPLAN (FEBRUARI 2018) 8
3.1 TREFDAG VOOR HOOGSTAMBOOMGAARDEN (31/05/2018) 8
3.2 IDEEËNPLATFORM 10
4 DERDE FASE PARTICIPATIEPLAN (SEPTEMBER 2018) 10
4.1 VISIEWORKSHOP 10
4.2 WORKSHOPS ACTIEPROGRAMMA 11
4.2.1 INSTRUMENTENWORKSHOP 11
4.2.2 WORKSHOP ACTIEPROGRAMMA 13
5 REFERENTIES 15

1 HET PARTICIPATIEPLAN: DE SAMENVATTING VAN EEN DYNAMISCH PROCES

De projectnota, opgemaakt aan het begin van het project, beschrijft al de grote lijnen van het participatieproces. In dit document zijn volgende zaken met betrekking tot participatie opgenomen:

- Twee stuurgroepen volgen het proces op en nemen beslissingen;
- Het projectteam maakt in samenwerking met een intersectorale onderzoeksgroep en een communicatiebureau een communicatie- en participatieplan op en zorgt voor de uitwerking hiervan. Het projectteam houdt de stuurgroepleden op de hoogte van de planning.
- Participatie vindt zowel plaats in de onderzoeksfase als in de planuitwerkingsfase en wordt zo breed mogelijk toegepast.

Het participatieplan bevat de planning van alle participatiemomenten met belanghebbenden, met uitzondering van de stuurgroepvergaderingen. Het participatieplan is de samenvatting van een dynamisch planningsproces. De uitkomsten van de verschillende participatiemomenten zijn op voorhand moeilijk te bepalen en beïnvloeden de vervolgstappen die moeten genomen worden. Het participatieplan was dus geen vast document maar een levend instrument dat doorheen heel het project in verschillende fasen vorm kreeg. Het agentschap Onroerend Erfgoed werkte de verschillende participatiemomenten uit in samenwerking met het INBO en het Regionaal Landschap en werd ondersteund door de participatiebureaus Trizone en Tree Company tijdens verschillende overlegmomenten. Afhankelijk van de te nemen stappen resulteerde dit in korte afspraken of gedetailleerde draaiboeken voor elk participatiemoment. Het agentschap Onroerend Erfgoed presenteerde de grote lijnen en planning van deze participatiemomenten op de stuurgroepvergaderingen en participatieworkshops. Dit participatieplan bundelt de informatie uit de overlegmomenten en presentaties en vat deze samen.

2 EERSTE FASE PARTICIPATIEPLAN (SEPTEMBER 2017)

Bij de opmaak van het onroerenderfgoedrichtplan voor hoogstamboomgaarden in Haspengouw en Voeren zijn heel veel belanghebbenden betrokken. We stemmen de participatiemiddelen af op de doelgroep. We betrekken de brede bevolking via e-participatie, eigenaars via rechtstreeks contact en belangenorganisaties en beleid via georganiseerde participatiemomenten.

Op basis van overleg met het communicatiebureau, besliste het agentschap onroerenderfgoed om e-participatie in te zetten om de brede bevolking te bevragen. De grootte van het gebied en de wens om een brede mix van inwoners over gans het gebied te bereiken beïnvloedde deze beslissing. De e-participatie wordt uitgewerkt op een aparte website: www.hoogstamdroomgaard.be. Het agentschap stelde het e-participatieplatform en het participatieplan voor op de stuurgroep van 07/09/2017.

2.1 E-PLATFORM

Het e-platform bestaat uit een interactief gedeelte dat participatie met de brede bevolking toelaat en een informatief gedeelte voor het delen van informatie over het project, zoals planning, resultaten en nieuws. Het interactieve gedeelte wijzigt afhankelijk van de fase van het project en de doelstelling. In functie van communicatie kunnen we hier een aparte url. voor aanmaken. Het communicatiegedeelte bevat in eerste instantie informatie over het project (intentieverklaring, partners, timing) en algemene informatie over hoogstamboomgaarden. In de loop van het proces voegen we ook de onderzoeksresultaten en resultaten van participatiemomenten toe. We dopen de website www.hoogstamdroomgaard.be en lanceren deze rond het oogstseizoen 2017 omdat dit een gunstig moment is om te communiceren over hoogstamboomgaarden.

We ontwikkelen het interactief gedeelte in drie fasen: vragenlijst, inventarisatie en-waarderingskaart en een ideeënplatform. De eerste fase, een vragenlijst, heeft als doel om een zo ruim mogelijk publiek te bereiken. Daarom lanceren we het onder de vorm van een landschapstest 'Ontdek je landschap'. Deelnemers krijgen als beloning wandelingen op maat van hun landschapsvoorkeuren. In de test peilen we naar de kennis van hoogstamboomgaarden en het draagvlak voor een hoogstamboomgaardenbeleid bij inwoners van Haspengouw. Door het stellen van gesloten vragen en keuzevragen maken we het ruime publiek bewust van de waarden en functies die hoogstamboomgaarden kunnen hebben. We willen vooral de inwoners van Haspengouw bereiken en daarom communiceren we gericht via het Belang van Limburg. Deze test lanceren we gelijktijdig met de website. In een tweede fase kunnen we het publiek betrekken bij het inventariseren en waarderen van hoogstamboomgaarden in Haspengouw via een interactieve kaart. In een derde fase kunnen we ideeën voor een hoogstamboomgaardenbeleid oogsten bij de bevolking.

2.2 PARTICIPATIEPLAN 07/09/2017

We combineren e-participatie met 'real-life'momenten en stemmen de participatiemethode af op de doelgroep. Eigenaars, beheerders en beleidsmakers zijn de belangrijkste doelgroepen. Zij bepalen wat mogelijk is en definiëren zo randvoorwaarden voor wat er in de visie kan opgenomen worden. We benaderen hen individueel, via afzonderlijke werkgroepen en/of in de stuurgroep (beleid). Andere belanghebbenden bepalen wat maatschappelijk wenselijk is. Zij geven ons inzicht in het draagvlak voor bepaalde maatregelen. Deze belanghebbenden betrekken we via grotere participatiemomenten met workshops en via het e-platform.

Voorgestelde timing:

- September-november 2017:
    - Vragenlijst/test e-platform;
    - Individuele gesprekken eigenaars;
    - Informatie beleidsmakers;
- Eind Januari/begin feb 2018:
    - Groter participatiemoment/kickoff:
        - Communiceren onderzoeksresultaten;

        - Workshops rond waardering en zoeken naar oplossingen;
- Februari/maart – mei:
    - E-platform met hoogstamboomgaardenkaart en oogsten van ideeën + peilingen;
    - Aparte werkgroepen met eigenaars/beheerders + eventueel ondernemers;
- juni 2018:
    - Groter participatiemoment:
        - terugkoppeling resultaten;
        - Workshop keuzes maken/prioriteiten stellen;
    - Individuele gesprekken eigenaars;
    - Informatie beleidsmakers;
- September/oktober 2018:
    - Voorstel visie en actieplan (stuurgroep);
    - Visie-events;
- Januari 2019:
    - Terugkoppeling resultaat/slotevent.

De timing en invulling van dit participatieplan werd tijdens het project verschillende malen gewijzigd.

2.3 PARTICIPATIE IN HET WAARDERINGSONDERZOEK (2017-2018)

Tijdens de onderzoeksfase van het onroerenderfgoedrichtplan voerden we een deel van het participatieplan uit. Om zicht te krijgen op hoe verschillende belanghebbenden hoogstamboomgaarden waarderen, passen we participatief waarderingsonderzoek toe. We consulteren verschillende belanghebbenden in een aantal deelonderzoeken in het kader van de opmaak van het onroerenderfgoedrichtplan voor hoogstamboomgaarden. Tijdens deze gebruiken we vragenlijsten en voeren we individuele en/of groepsgesprekken met verschillende belanghebbenden, zoals opgenomen in het participatieplan.

- **Draagvlak bij burgers voor een hoogstamboomgaardenbeleid**: consulteren van inwoners van Haspengouw, eigenaars van hoogstamboomgaarden en bezoekers via een online enquête op www.hoogstamdroomgaard.be;
- **Hoogstamboomgaarden in het Haspengouwse landschap**: interviews met mensen die rechtstreeks betrokken zijn met hoogstamboomgaarden (eigenaars, landbouwers, beheerders, beleidsmakers) uit de omgeving van Sint-Truiden;
- **Socio-economic valuation of public goods provided through agriculture: a case study of traditional orchards in Haspengouw**: consulteren van inwoners van Haspengouw via een online enquête. Consulteren van belanghebbenden in focusgroepen (stuurgroepen onroerenderfgoedrichtplan);
- **De perceptie van belanghebbenden voor het behoud van hoogstamboomgaarden in Haspengouw:** Interviews met landbouwers met betrekking tot oorzaken voor het behoud en verdwijnen van hoogstamboomgaarden en mogelijke oplossingen. Uit cijferanalyses bleek dat meer dan de helft van de nog aanwezige hoogstamboomgaarden in landbouwgebruik zijn.

Deze groep oefent dus grote invloed uit op het behoud van hoogstamboomgaarden. Daarom besloten we deze groep gericht te benaderen;

- **Identificatie van ecosysteemdiensten en stakeholders van hoogstamboomgaarden:** focusgroepen en interviews met mensen uit 6 verschillende organisaties, bevraging van recreanten te Borgloon door middel van terreinenquêtes.

3 TWEEDE FASE PARTICIPATIEPLAN (FEBRUARI 2018)

Omwille van praktische en organisatorische redenen passen we het participatieplan aan. We organiseren slechts 1 groot participatiemoment en lanceren het ideeënplatform later dan gepland. In het eerste participatieplan (september 2017) waren 2 grote participatiemomenten voorzien: één begin 2018 en één voor de zomer 2018. Omwille van praktische en organisatorische redenen besloten we uiteindelijk slechts één groot participatiemoment te organiseren op 31/05/2019: de trefdag voor hoogstamboomgaarden te Alden-Biesen. Hier combineerden we een aantal zaken uit het 'eerste' participatieplan: communiceren van onderzoeksresultaten, workshops rond waardering en oplossingen en raadpleging van eigenaars/beheerders/ondernemers. Deze benaderden we in dit stadium uiteindelijk niet in aparte werkgroepen omdat de uitwerking van het richtplan nog onvoldoende concreet was. Mogelijk richten we wel zulke werkgroepen op voor de uitwerking van het actieprogramma.

3.1 TREFDAG VOOR HOOGSTAMBOOMGAARDEN (31/05/2018)

Het Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren organiseert in samenwerking met het agentschap Onroerend Erfgoed, INBO en de Nationale Boomgaardenstichting een trefdag voor hoogstamboomgaarden. Deze trefdag is gericht op een ruime en diverse groep belanghebbenden en we benaderen hoogstamboomgaarden daarom vanuit verschillende perspectieven (landbouw, natuur, erfgoed, gebruik door de gemeenschap, ondernemen). Zowel beleidsmakers als belangengroepen, als individuele belanghebbenden (eigenaars, beheerders, ondernemers) worden uitgenodigd.

In de voormiddag benaderen een aantal sprekers hoogstamboomgaarden vanuit verschillende invalshoeken (erfgoed, natuur, landbouw, gemeenschap, ondernemers, inrichting). In de namiddag gaan de deelnemers in workshops aan de slag. Het doel van deze workshops is om te komen tot beleidsaanbevelingen en voorstellen voor acties en maatregelen voor hoogstamboomgaarden. Hoogstamboomgaarden kunnen veel functies vervullen. In de workshops gaan de deelnemers aan de slag met de verschillende functies die hoogstamboomgaarden kunnen uitoefenen. Er zijn drie parallelle sessies: een rond economische functies van de hoogstamboomgaard, een over sociale functies van de hoogstamboomgaard en een over de functies van hoogstamboomgaarden voor de natuur en het milieu. Elke sessie is op dezelfde manier opgebouwd en duurt circa 50 minuten. Deelnemers kunnen twee sessies volgen.

Opbouw per workshop:

1. *Selectie van functies*.

- We maken op voorhand inventarisatie van mogelijke functies van hoogstamboomgaarden voor de thema's natuur, sociaal gebruik, ondernemen/economisch gebruik. Deze functies lijsten we op in een tabel.
- Facilitator licht de functies kort toe aan het begin van iedere sessie.
- Mogelijkheid tot vragen en toevoegen van andere functies

2. *Deelnemers scoren de wenselijkheid en haalbaarheid van iedere functie*: Plenair gedeelte. Iedere deelnemer plakt een sticker in de tabel en scoort iedere functie volgens zijn persoonlijke idee over de wenselijkheid (kleur sticker) en de haalbaarheid (score) van de functie.
    - Groen: zeer wenselijk
    - Oranje/geel (afh van beschikbaarheid): min of meer/beetje wenselijk
    - Rood: niet wenselijk
    - Score van 0 (onmogelijk) tot 10 (heel haalbaar): de scores zijn aangegeven als kolommen in de tabel.

    'Haalbaarheid' is het antwoord op de vraag: "Hoe haalbaar is het om deze functie te realiseren?" Deze kunnen we anders formuleren in de verschillende workshops:
    - Natuur: Hoe kan je de natuurwaarden in de boomgaarden verbeteren? Is dat moeilijk/makkelijk realiseerbaar? Hoe haalbaar is het om natuurwaarden in hoogstamboomgaarden te verbeteren?
    - Sociaal gebruik: Is er voldoende/onvoldoende draagvlak/engagement bij de burger/bij organisaties om het sociaal gebruik van een boomgaard te verbeteren/te verbreden? Hoe haalbaar is het om sociaal gebruik van hoogstamboomgaarden te ontwikkelen en draagvlak voor te vinden?
    - Economisch: Is het moeilijk/makkelijk om een economisch interessant gegeven te maken van de boomgaard? Hoe haalbaar is het om economische functies van hoogstamboomgaarden te ontwikkelen?

3. *Bespreken van score resultaten*

4. *Deelnemers inventariseren mogelijke beleidsaanbevelingen, acties en maatregelen* die bijdragen aan het realiseren van de geïnventariseerde functies. In groepjes van 3 personen.
    - De wenselijke acties/maatregelen worden ter plaatse ingedeeld volgens schaalniveau. Door wie/welke organisatie zou de maatregel geïmplementeerd moeten worden?
        - ✓ Vlaamse overheid
        - ✓ Provinciale overheid
        - ✓ Gemeentelijke overheid
        - ✓ Middenveldorganisatie
        - ✓ Burgerinitiatief/particulier initiatief
    - Deelnemers mogen stemmen op hun favoriete maatregel

Op de trefdag voor hoogstamboomgaarden lanceren we het tweede luik van e-participatie: een interactieve kaart waarop mensen hoogstamboomgaarden in Haspengouw kunnen aanduiden en opzoeken.

3.2 IDEEËNPLATFORM

In de zomer 2018 lanceren we het derde luik van de e-participatie: het ideeënplatform. Via dit platform kan het ruime publiek zelf ideeën geven voor het behoud, beheer en functies van hoogstamboomgaarden en stemmen op andere ideeën. Omdat het eerste participatiemoment pas eind mei 2017 plaatsvond, lanceerden we het ideeënplatform later dan aanvankelijk gepland. Dit ideeënplatform werkt verder op de resultaten van de trefdag. Het ideeënplatform bevat 3 vragen:

- Hoe kunnen we ervoor zorgen dat we de hoogstamboomgaarden in Haspengouw bewaren?
- Hoe kunnen we hoogstamboomgaarden beter onderhouden?
- Wat kunnen we doen in en met hoogstamboomgaarden zodat we er meer gebruik van maken?

We steken ook de ideeën die tijdens de trefdag naar boven kwamen in het platform, zodat het publiek hierop kan stemmen. We communiceren over het platform via wervende filmpjes op sociale media.

https://www.hoogstamdroomgaard.be/p/themas

4 DERDE FASE PARTICIPATIEPLAN (SEPTEMBER 2018)

We werken de visie en het actieprogramma gezamenlijk uit met een brede groep belanghebbenden in een aantal workshops. Aanvankelijk was gepland om een voorstel voor een visie uit te werken op basis van de onderzoeksresultaten en participatiemomenten, deze visie voor te leggen en aan te passen op een stuurgroepoverleg en de visie verder te verfijnen op een aantal visie-events met andere belanghebbenden. Na de verwerking van de onderzoeksresultaten, de trefdag en het ideeënplatform, besloten we het visievormingsproces anders aan te pakken. Om de visie en het actieprogramma voor het onroerenderfgoedrichtplan vorm te geven, plannen we een aantal workshops waarin een brede groep belanghebbenden samen keuzes maakt en prioriteiten stelt. Daarna werken we een visie- en actieprogramma uit op basis van de resultaten van deze workshops. We plannen eerst twee workshops: een visieworkshop en een workshop voor het actieprogramma.

4.1 VISIEWORKSHOP

Op 10 oktober 2018 organiseert het agentschap Onroerend Erfgoed in samenwerking met het INBO en het Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren en visieworkshop. Het doel van de workshop is om tot een visie voor het toekomstig hoogstamboomgaardenbeleid te komen. Deze visie moet

zoveel mogelijk gedragen zijn door iedereen. Daarom is het belangrijk dat er een zo groot mogelijke en evenwichtige aanwezigheid is van alle belanghebbenden. We nodigen zowel beleidsinstanties als belangenorganisaties als individuele eigenaars uit. We starten de workshop met een overzicht van de huidige situatie van de hoogstamboomgaarden en van de sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen om de doelstelling uit de intentieverklaring van het onroerenderfgoedrichtplan te realiseren. Deze SWOT-analyse vat alle relevante informatie die we verzamelden tijdens de stuurgroepvergaderingen, de onderzoeken, stuurgroepvergaderinge en de trefdag samen. Daarna gaan de deelnemers aan de slag. We bouwen de workshop op rond stellingen. We maken deze op op basis van de 4 pijlers van de intentieverklaring. De stellingen moeten de algemene doelstelling geformuleerd in deze intentieverklaring verder concretiseren. We plaatsen telkens 2 stellingen tegenover elkaar met daaronder argumenten om voor deze stelling te kiezen. De argumenten om de keuze voor een stelling te motiveren halen we uit de onderzoeksresultaten. Om het toekomstgerichte karakter van de visie te benadrukken situeren we deze stellingen fictief in het jaar 2030. Twee moderatoren verdedigen elk een stelling, daarna moeten deelnemers stelling nemen door fysiek een kant te kiezen. Deelnemers die (nog) geen keuze kunnen maken, gaan in het midden staan. Deelnemers die iets willen zeggen over hun keuze blijven recht staan, de anderen gaan zitten. Tijdens discussie mogen deelnemers nog van mening veranderen. Als discussie gesloten wordt, leggen we de eindtoestand vast op foto en gaan we verder met volgende stelling. We leggen in het totaal 14 stellingen voor.

Op de visieworkshop leggen we samen met de deelnemers een datum voor de volgende workshop vast en lichten we hen in over het verdere verloop van het visievormingsproces. We organiseren geen stuurgroep meer om de visie te bespreken maar werken via een adviseringsronde. We verwerken de resultaten van deze workshop in een visienota. We koppelen deze niet meer terug in een stuurgroepoverleg. Door het grote aantal belanghebbenden is het onmogelijk om op relatief korte termijn een stuurgroep te organiseren waarop (quasi) alle leden aanwezig kunnen zijn. Daarom besluiten we de nota schriftelijk ter advies te bezorgen aan alle belanghebbenden. De gemeenten en de provincie leggen deze voor op het college en de deputatie. Op basis van de opmerkingen maken we het onroerenderfgoedrichtplan op. Samen met de aanwezige deelnemers leggen we de workshop rond het actieprogramma vast op 30 november 2018.

4.2 WORKSHOPS ACTIEPROGRAMMA

We organiseren uiteindelijk twee workshops rond het actieprogramma: een instrumentenworkshop en een workshop actieprogramma. Aangezien een workshop slechts 2 uur duurt, besluiten we tijdens de voorbereiding van de workshop actieprogramma om deze op te splitsen in 2 workshops: een rond de inzet van bestaande beleidsinstrumenten en een rond de ontwikkeling van nieuwe beleidsinstrumenten.

4.2.1 Instrumentenworkshop

Op 30 november 2018 organiseert het agentschap Onroerend Erfgoed in samenwerking met het INBO en het Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren en instrumentenworkshop. Doelgroep van deze workshop zijn experten met kennis van het beleidsinstrumentarium. Het doel van de

workshop is om een overzicht te krijgen van de geschiktheid van bestaande beleidsinstrumenten voor het realiseren van de doelstellingen uit de visie. De onderzoeksgroep bereidt een lijst van circa 40 beleidsinstrumenten voor. Aan het begin van de workshop stelt het agentschap onroerenderfgoed de visienota voor aan de deelnemers. Daarna gaan de deelnemers aan de slag. Deelnemers scoren de impact van de instrumenten die ze kennen op de doelstellingen van de visie en noteren hun bedenkingen. Daarna overlopen we gezamenlijk alle instrumenten en bespreken de bedenkingen en resultaten van de verschillende scores. Daarnaast kunnen deelnemers de lijst met (mogelijke beleidsinstrumenten aanvullen)

Opbouw van de workshop:

1. *Selectie van instrumenten en doelstellingen* Dit gebeurt vooraf.
    - We maken op voorhand een overzicht van instrumenten voor hoogstamboomgaarden
        - ✓ Bestaande instrumenten die nu al gebruik worden
        - ✓ Bestaande instrumenten die nog niet voor hoogstamboomgaarden gebruikt worden maar waar wel vraag naar is (o.a. trefdag, natuuractorendag)
    - De deelnemers ontvangen aan het begin van de workshop een lijst met alle instrumenten en de doelstellingen uit de visienota
    - De instrumenten hangen op afzonderlijke bladen op, met hieronder in rijen de doelstellingen

2. *Deelnemers scoren de impact van de **instrumenten die ze kennen** op de doelstellingen en noteren hun bedenkingen*: Deelnemers krijgen een groen en rode stift en een set post-it's
    - Per doelstelling kunnen ze met de stiften een score toekennen:
        - ✓ Groene 1 = beperkt positieve impact
        - ✓ Groene 2 = positieve impact
        - ✓ Rode 1 = beperkt negatieve impact
        - ✓ Rode 2 is negatieve impact
        - ✓ Als er volgens hen geen impact is, laten ze leeg
    - Op niveau instrument kunnen ze ook via post-its in één/enkele woorden bedenkingen meegeven

3. *Bespreken van resultaten*
    - Overlopen en bespreken van de bedenkingen
    - Instrumenten met grote diversiteit (combinatie van rood en groen)
        - ✓ Scherp krijgen en wat die diversiteit ligt (bv positief voor ene doelgroep, maar negatief voor andere)
        - ✓ Voorstellen formuleren over hoe we hier dan best mee omgaan
    - Instrumenten met (bijna) alles groen
        - ✓ Zijn hier mogelijkheden om quick-wins uit te halen en op welke manier?

- Instrumenten met (bijna) alles rood
    - ✓ Zijn er mogelijkheden om dit om te keren?
- Witte vlekken
    - ✓ Hebben we hier niet juiste experten?
    - ✓ Zijn dit lacunes en kunnen die verholpen worden mits aanpassingen van de instrumenten?

Het agentschap voor Onroerend Erfgoed stelt het verder verloop van de opmaak van het actieprogramma voor. Het actieprogramma beschrijft de acties die nodig zijn om de visie uit te voeren:

- Praktische kaders en afspraken ter verduidelijking van de visie (Bv. Wat verstaan we onder goed beheer en geschikte locaties);
- Inzetten en optimalisatie bestaande instrumenten (workshop 30/11)
    - Inventarisatie bestaande instrumenten
    - Wensen (trefdag 31/5, interviews)
- Noodzaak en draagvlak voor nieuwe instrumenten (workshop op 28 of 31/1)
    - Hiaten in huidig instrumentarium
    - Inspirerende voorbeelden uit buitenland
    - Wensen (trefdag 31/5, interviews)
- Prioriteiten op korte termijn (workshop 28 of 31/1, stuurgroep)

Validatie van het actieprogramma gebeurt door de stuurgroep, wordt vastgelegd in samenwerkingsovereenkomsten en wordt goedgekeurd door Vlaamse Regering.

4.2.2 Workshop actieprogramma

Op 22 februari 2019 organiseert het agentschap Onroerend Erfgoed een workshop actieprogramma. Alle belanghebbenden (stuurgroep, eerdere deelnemers) worden uitgenodigd. Het doel van deze workshop is om een overzicht te krijgen van de acties/maatregelen die de komende 5 jaar genomen moeten worden om de ambities uit de visie te kunnen realiseren. Na de eerste workshop blijkt dat er nog veel onzekerheden bestaan met betrekking tot het beleidsinstrumentarium en dat verder onderzoek nodig. Daarom werken we in de tweede workshop rond het definiëren van acties los van het beleidsinstrumentarium, in plaats van te focussen op nieuwe beleidsinstrumenten. We bouwen de workshop op in 5 stappen.

In een eerste stap formuleren deelnemers acties volgens de drie hoofddoelstellingen uit de visie: behoud, beheer en beleid van hoogstamboomgaarden. De acties moeten zo concreet mogelijk geformuleerd worden: wat moet er waar voor wie gebeuren. Deelnemers benaderen de acties los van instrumenten. In een tweede fase scoren deelnemers de impact van de acties. Daarna identificeren ze de betrokken sectoren en belanghebbenden voor het uitwerken van de acties met de hoogste scores. Voor deze belangrijkste acties stellen de deelnemers ook een stappenplan op. Tot slot formuleren de deelnemers quick-wins: acties die met beperkte inzet en middelen toch een goed resultaat kunnen opleveren.

Opbouw van de workshop:

1. *Formuleren van acties:* Acties formuleren volgens de 3 hoofddoelstellingen: Behoud/Beheer/Beleid
    - Iedereen denkt zelf na en formuleert zo concreet mogelijk acties
        - ✓ We kijken naar algemene acties los van instrumenten. Dus niet: er moeten beheersovereenkomsten komen voor…, maar 'er moet financiële ondersteuning komen voor'. Mogelijke acties kunnen zijn: beschermen, financiële steun geven, fiscale stimuli, begeleiding op het terrein,…
        - ✓ Acties moeten zo concreet mogelijk opgebouwd/geformuleerd worden: maatregel + doelgroep en/of toepassingsgebied. Bv. financiële steun voor eigenaars van hoogstamboomgaarden in natuurgebied. Of een opleiding snoei hoogstamboomgaarden voor boomverzorgers. De deelnemers ontvangen aan het begin van de workshop een lijst met alle instrumenten en de doelstellingen uit de visienota
    - In groepjes van 4-6 personen: bediscussiëren en verfijnen van acties en een eerste selectie maken: we streven naar ca 1 actie per persoon
    - Clusteren van acties:
        - ✓ Eerste persoon licht actie toe en hangt deze bij één van de 3 doelstellingen
        - ✓ Alle gelijkaardige/vergelijkbare acties worden hier bij gehangen
        - ✓ Eventueel nog herformuleren/verfijnen van de doelstelling
        - ✓ Herhalen tot alle acties een plaats gekregen hebben

2. *Belangrijkste acties/impact scoren*: Deelnemers krijgen 9 stickertjes
    - Deelnemers mogen hun stickers plakken bij acties die volgens hen het meeste impact hebben. Dit zijn acties die het meeste resultaat zullen opleveren in uitvoering van de ambities en/of die een belangrijke meerwaarde kunnen genereren.

3. *Betrokken sectoren en belanghebbenden identificeren:* Nagaan welke sectoren trekker moeten zijn en wie er bij het implementeren van deze actie betrokken moet worden
    - we streven naar afstemming tussen sectoren maar in huidige politieke en administratieve landschap zijn de maatregelen vaak nog sectoraal uitgeschreven/toegepast. Volgende sectoren zijn vooral belangrijk (alfabetisch): Erfgoed, Landbouw, Natuur, Ruimtelijke Ordening, Toerisme (en eventueel andere zoals economie,…).
    - We bekijken de sectoren los van beleidsniveaus (kan dus zowel Vlaams, provinciaal als gemeentelijk zijn)

4. *Stappenplan belangrijkste acties:* We bekijken dit op een termijn van 5 jaar
    - we selecteren gezamenlijk de acties met de hoogste scores, bv. 5 acties, maar kan bv. ook gekeken worden dat we voor alle doelstellingen minstens 1 actie uitvoeren en/of dat niet alles binnen 1 sector valt

- voor deze acties maken we een apart blad waarop we de stappen/randvoorwaarden, enz. opschrijven die nodig zijn om deze actie te realiseren

5. *Quick-wins:* acties met weinig inspanning maar veel resultaat en/of die het draagvlak kunnen verhogen.
    - Deze acties kunnen komen uit de al eerder geformuleerde acties en staan los van hun impactscore. Hier is het criterium snel + eenvoudig
    - Er mogen ook nieuwe voorstellen, specifiek volgens dit criterium geformuleerd worden. Wel weer belangrijk dat dit zo concreet mogelijk gebeurt.
    - dit kan ook heel kleinschalig en specifiek gaan zoals de hoogstamboomgaard xxx inrichten als xxx, wat wel lokaal impact kan hebben.

Het agentschap Onroerend Erfgoed deelt mee dat de rest van het participatieproces weer opgestart wordt na goedkeuring van het onroerenderfgoedrichtplan door de minister van Onroerend Erfgoed. Ook de verdere uitwerking van het participatieplan gebeurt na deze goedkeuring.

5 REFERENTIES

1. Overlegmomenten met communicatiebureau:
    - Algemeen: 17/01/2017, 23/02/2017, 22/05/2017
    - E-participatie: 29/05/2017, 25/09/2017, 27/03/2018, 13/07/2018
2. Overlegmomenten onderzoeksgroep:
    - Thesisonderzoeken: 9/11/2016, 16/02/2017, 22/03/2017, 26/06/2017
    - E-participatie: 24/08/2017, 04/09/2017
    - Participatie eigenaars: 26/09/2017, 05/03/2018
    - Workshops: 19/01/2018, 21/03/2018, 24/05/2018, 18/06/2018, 17/07/2018, 03/08/2018, 09/08/2018, 03/09/2018, 06/09/2018, 19/11/2018, 28/11/2018, 14/02/2019, 21/02/2019
3. Stuurgroepvergaderingen (presentaties)
    - Participatie plan + e-participatie: 07/09/2017
    - 19/01/2018
4. Draaiboeken workshops
    - Draaiboek trefdag
    - Draaiboek visieworkshop
    - Draaiboek instrumentenworkshop
    - Draaiboek workshop actieprogramma
5. Presentaties workshops
    - Trefdag hoogstamboomgaarden: 31/05/2018
    - Visieworkshop: 05/10/2018
    - Instrumentenworkshop: 30/11/2018
    - Workshop Actieprogramma: 22/02/2019